

Innst. S. nr. 313

(2008–2009)

Innstilling til Stortinget fra familie- og kulturkomiteen

St.meld. nr. 24 (2008–2009)

Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv

Til Stortinget

1. SAMMENDRAG

1.1 Bakgrunn

1.1.1 Innledning

Visjonen for Regjeringens IKT-politikk på kulturfeltet er å gjøre mest mulig av samlingene i våre arkiv, bibliotek og museer tilgjengelige for flest mulig ved fremtidsrettet bruk av IK-teknologiske løsninger. Samlingene skal være søkbare og tilgjengelige på tvers av hele ABM-feltet, og innholdet skal formidles på en brukerorientert måte.

Formålet med meldingen er å skissere en strategi for å bevare kulturarv og å realisere visjonen om best mulig tilgang til kulturarven for flest mulig. Det innebærer å iverksette eller støtte pågående tiltak for digital bevaring, tilgjengeliggjøring og formidling av samlingene både i arkiv, bibliotek og museer. Tiltakene vil også omfatte koordinering og fellesløsninger over et bredt felt.

Satsingen på digitalisering er et ledd i Regjeringens arbeid med å innfri Kulturløftet. Kulturløftet har blant annet som mål en opptrapping av bevilgningen til kulturformål slik at den utgjør 1 prosent av utgiftene i statsbudsjettet innen 2014.

Tilgang til og bruk av IKT i et samfunn i rask forandring er et virkemiddel for å opprettholde og videreutvikle grunnleggende demokratiske prinsipper som deltakelse og inkludering.

Den samfunnsmessige betydningen av IKT i fellesskapets tjeneste er uttrykt i IKT-meldingen gjennom begrepet digital allmenning.

Det er et gjennomgående trekk ved en rekke store nasjonale digitaliseringsinitiativ at det tas utgangspunkt i kulturarvmateriale.

Historisk kildemateriale, høy faglig kvalitet, høy tillitt i samfunnet og omfattende samlinger er aspekter som til sammen forklarer hvorfor det er samfunnsmessig viktig å bruke kulturarvmateriale som et substansielt innholdselement i den digitale kunnskapsallmenningen. Riktig utførte digitaliseringsprosjekt med kulturarvmateriale kan skape bedre tilgang for flere til mer relevant informasjon med høy faglig kvalitet. Digitalisering av kulturarv bidrar til et mer rettferdig og demokratisk informasjons- og kunnskapsamfunn.

Regjeringen ser tilgang til kulturarvmaterialet som et sentralt skritt mot realisering av den digitale allmenningen. Det kulturpolitiske hovedmålet er gjennom målrettet statlig innsats å skape rammevilkår som fremmer enkel og god digital tilgang til kulturarvmateriale i alt sitt mangfold.

1.1.2 Sammendrag

- Kapittel 1 omtaler visjonen for Regjeringens IKT-politikk på kulturfeltet.
- Kapittel 2 omtaler hovedmål for digitaliseringsstrategien, og legger overordnede føringer for virkemidler og tiltak.

Del II (kapittel 3–9) gir en tilstandsbeskrivelse for produksjon av digitalt innhold og utvikling av digitale tjenester knyttet til kulturarvmangfoldet. Denne statusbeskrivelsen danner grunnlaget for formulering av tiltak nødvendige for å realisere den digitale allmenningen. Statuskapitlene gir innblikk i et meget rikholdig samlingsmangfold, og viser at det

i hver av sektorene på ABM-feltet allerede arbeides med ulike digitaliseringsinitiativ.

- Kapittel 3 gir en innledning til status-oversikten for digitalisering.
- Kapittel 4 omtaler digitalisering og digitalt innhold i arkivsektoren.
- Kapittel 5 omtaler digitalisering og digitalt innhold i biblioteksektoren.
- Kapittel 6 omtaler digitalisering og digitalt innhold i museumssektoren.
- Kapittel 7 omtaler digitalisering og digitalt innhold i tilstøtende sektorer, for eksempel universitetsmuseene.
- Kapittel 8 omtaler situasjonen for materiale som finnes i alle tre sektorer, særlig fotografi og film.
- Kapittel 9 er en kortfattet oversikt over internasjonale strategier og tiltak innen digital bevaring, tilgjengeliggjøring og formidling av kulturarv.

Utfordringene, vurderingene og tiltakene i Del III viser en strategi for koordinert innsats for digital sikring og langtidsbevaring av samlingene og gjøre dem digitalt tilgjengelige på en brukervennlig måte. Tiltakene må skje i samsvar med juridiske rammer, og disse er behandlet mot slutten av meldingen.

- Kapittel 10 omtaler strategiske utfordringer, gir departementets vurderinger og tiltak for å realisere den digitale allmenningen.
- Kapittel 11 omtaler de juridiske rammer digitaliseringsstrategien forholder seg til.
- Kapittel 12 omtaler administrative og økonomiske konsekvenser av Regjeringens IKT-strategi på kulturfeltet.

1.2 Mål

1.2.1 Innledning

Digital IKT gir nye muligheter til å skape, bevare og formidle informasjon, kunnskap og kunstneriske ytringer. Formålet med denne meldingen er at så mange som mulig skal få digital tilgang til kunnskap og opplevelser representert i kulturarven. Meldingen skal i hovedsak omhandle de strategiske grep som må til for at kvaliteter som finnes i museer, arkiv og bibliotek skal kunne bevares og formidles digitalt. Den har som ambisjon å fordele ansvaret mellom de institusjonene som har som sine mandater å ta vare på kulturarv.

Meldingen er ment å bidra til utvikling av det digitale samfunnet. Særlig understrekes behovet for forskning og undervisning og at enkeltmennesket trenger kunnskap for å ha innflytelse på egen tilværelse og samfunnsutviklingen (jf. Soria Moria-erklæringen).

Det er behov for etablering eller samordning av en rekke virkemidler. Det må iverksettes tiltak innrettet på fellesløsninger for sektorenes og institusjonenes arbeid for digital bevaring, tilgjengeliggjøring og formidling av sine samlinger.

Ett viktig tiltak er fellessøk for arkiv, bibliotek og museum, slik at brukerne på enkel og intuitiv måte kan få tilgang til relatert materiale i et bredest mulig spekter av samlinger.

Sikring og langtidsbevaring av digitale kilder er avgjørende for et robust og pålitelig innhold. Det vil også være nødvendig med en opprustning av den digitale samlingsforvaltningen særlig i museumssektoren. Strategien omfatter også fordeling av roller og ansvar mellom sektorer og institusjoner, og at det velges felles faglige og tekniske standarder for samlet digital tilgjengeliggjøring. Det er også viktig å avklare juridiske spørsmål knyttet til tilgang til og bruk av digitale objekter.

1.2.2 Hovedperspektiv og hovedmål for nasjonal digitaliseringsstrategi

Strategien for digitalisering av kulturarv vil være forankret i to hovedperspektiv: bevaringsperspektivet og formidlingsperspektivet.

HOVEDMÅL

På bakgrunn av meldingens hovedperspektiver foreslår departementet følgende mål for digitaliseringsstrategien:

- å ta vare på kulturarv for kommende generasjoner
- å fremme demokrati og identitet ved å gi flest mulig tilgang til et bredt spekter av kilder til kunst, kultur og kunnskap
- å fremme opplevelse, læring og kunnskap ved å legge til rette for aktiv formidling av informasjon tilpasset ulike målgrupper.

1.2.3 Hovedtiltak i meldingen, avklaring av operativt ansvar

I noen år har ABM-institusjoner arbeidet med å tilrettelegge samlingene sine til bruk i det digitale landskapet.

Departementet legger stor vekt på at det må etableres samarbeid som sikrer at alle viktige aktører drar i samme retning i digitaliseringsarbeidet. Samarbeid og samhandling skal være regelen, ikke unntaket. Den beste måten å sikre god kvalitet på, er å la aktørene ta ansvar for sine respektive fagfelt, men det må skje på en slik måte at det tjener helheten. Det er viktig med klar arbeidsdeling mellom aktørene med hensyn til operative funksjoner og samordnende oppgaver.

De viktigste strategiske hovedgrepene er:

ENTYDIG OPERATIVT SEKTORANSVAR

Nasjonalbiblioteket er hovedaktør i digitaliseringsarbeid på bibliotekfeltet. I tillegg til de oppgavene som følger av pliktavleveringsloven, skal Nasjonalbiblioteket også ha eneansvar for nasjonale bibliografiske standarder og digital løsning for å søke på tvers av alle bibliotek. Arkivverket skal ha tilsvarende operativt ansvar på arkivsidene. ABM-utvikling skal ha koordinerende og tilretteleggende oppgaver for museer og privatarkiv utenfor Arkivverket, men ingen direkte operative oppgaver i digitaliserings-sammenheng.

LANGTIDSLAGRING AV DIGITALE DATA

Alle data som blir skapt i forbindelse med digitalisering av kulturarvmateriale, skal langtidslagres. Arkivverket og Nasjonalbiblioteket skal dele dette ansvaret mellom seg.

FORSØKSVIRKSOMHET

Digitaliseringsaktiviteten er ennå i startfasen. Det er avgjørende viktig at det etableres et solid erfaringsgrunnlag for digitalisering av kulturarvmateriale. Nasjonalbiblioteket skal ha ansvaret for all forsøksvirksomhet som er knyttet til å finne løsninger på problemstillinger som ligger i grenseflaten mellom digital bruk og opphavsrettslige spørsmål. Forsøksvirksomhet skal kontinuerlig følges opp med grundige vurderinger kombinert med analyser av den internasjonale utviklingen på feltet.

FELLESSØK

Med utgangspunkt i Nasjonalbibliotekets fellessøk for bibliotekområdet skal det utvikles en felles søketjeneste som også omfatter arkiv og museer. Denne tjenesten forutsettes utviklet i et nært samarbeid mellom Nasjonalbiblioteket, Arkivverket og relevante instanser på museumsfeltet.

DIGITALISERINGSRÅD

For å etablere et godt grunnlag for nødvendig samordning av digitaliseringsarbeidet, vil departementet etablere et råd bestående av sentrale aktører på ABM-feltet. Rådet skal løpende vurdere de overordnede strategier for digitalisering med sikte på å fremme forslag som bidrar til en helhetlig digital samlingsforvaltning. Rådet skal gi sine innspill til Kultur- og kirkedepartementet. Rådet må samordne arbeidet med Standardiseringsrådet nedsatt av Fornyings- og administrasjonsdepartementet. Departementet vil utarbeide mandat for digitaliseringsrådet.

1.3 utfordringer, vurderinger og tiltak

1.3.1 Innledning

Departementet mener at det må være et overordnet mål å etablere en samlet tilgang til innhold og tjenester i norske bibliotek, arkiv og museum. Dette skal skje ved å:

- utvikle systemer for sikker digital bevaring i et langtidsperspektiv
- tilby nasjonale søketjenester både på tvers av arkiv, bibliotek og museum (fellessøk) og innenfor de enkelte materialtypene
- formidle innhold tilpasset de forskjellige brukergrupperes forutsetninger og behov
- legge særlig vekt på utvikling av gode digitale tilbud for bruk i utdanningssektoren.

For å få dette til er det en forutsetning at den digitale satsingen organiseres på en profesjonell måte i den enkelte institusjonen og på nasjonalt nivå. Det må tilstrebes felles standarder for digitalisering på tvers av ABM-institusjonene, og det må utvikles infrastruktur, kompetanse og opplegg for masseproduksjon av digitalt innhold i alle tre sektorer. Det må videre utvikles søke- og distribusjonstjenester som hele tiden benytter det beste av tilgjengelig teknologi. Det må settes krav til kompetanse i og metoder for digital formidling, og digitale tjenester må utvikles i dialog med brukerne.

Den digitale allmenningen krever også at det arbeides for å gi tilgang til digitalt materiale innenfor det til enhver tid gjeldende juridiske og økonomiske handlingsrommet. Mulige virkemidler vil være vederlagsordninger og nasjonale lisenser i ulike varianter.

1.3.2 Langtidsbevaring

Ett av hovedformålene med Regjeringens digitaliseringsstrategi er å sikre kultur- og kunnskapskildene i arkiv, bibliotek og museer for kommende generasjoner.

I dag er kompetansen knyttet til digital bevaring i abm-sektoren i all hovedsak samlet i Nasjonalbiblioteket og i Arkivverket.

1.3.2.1 UTFORDRINGER VED LANGTIDSBEVARING

Langtidsbevaring av digital informasjon er et område som vies stor internasjonal oppmerksomhet. Området har både fellestrekk med og ulikheter i forhold til tradisjonell bevaring av informasjon i et 1000-årsperspektiv. Teknisk sett er digital informasjon svært forgjengelig da digitale lagringsmedier taper seg over tid.

De vesentligste utfordringene er at på den ene siden er de teknologiske informasjonsbærerne i rask

og stadig utvikling og endring, og på den andre siden er formatet på representasjonen av den digitale informasjonen i en tilsvarende endring. For å møte utfordringene forbundet med å bevare dokumentene lesbare og forståelige må man iverksette praktiske tiltak.

Sikker digital lagring må ivareta strenge krav til teknisk infrastruktur, til et vedvarende vedlikehold for å opprettholde materialets lesbarhet og autentisitet, og til tilgangskontroll i overensstemmelse med fastsatte bestemmelser for vedkommende materiale. Sikker digital lagring er ressurskrevende, og forplikter nasjonale institusjoner med slikt lagringsansvar (dvs. Arkivverket og Nasjonalbiblioteket) til å operere innenfor klart definerte forvaltningsrettslige rammer.

1.3.2.2 VURDERINGER OG TILTAK KNYTTET TIL LANGTIDSBEVARING

Når det gjelder langtidslagring av digitalt kulturarvmateriale, er det behov for å etablere felles digitale magasin for langtidsbevaring på nasjonalt nivå. Kompetansen opparbeidet i Arkivverket og Nasjonalbiblioteket tilsier at disse institusjonene blir gjort ansvarlige for nasjonale fellesløsninger for hele abm-sektoren. Magasin for digital langtidslagring er så kompetanse- og ressurskrevende installasjoner at det også tilsier at det operative ansvaret bør konsentreres til Nasjonalbiblioteket og Arkivverket. Et system for langtidslagring av den digitale kulturarven skal også omfatte museumssektoren.

Departementet legger derfor til grunn at de to institusjonene skal samarbeide om å etablere en løsning for langtidslagring av digital kulturarv. Det forutsettes at institusjonene utnytter sine respektive material- og mediekompetanser slik at dobbeltarbeid unngås.

Kostnadene knyttet til digital bevaring er omfattende. Det er en utfordring at teknologien i dag har svært kort levetid. I praksis må digital lagringsteknologi skiftes ut hvert tredje til femte år, og det kommer i tillegg til den årlige tilveksten av digitalt innhold. En nasjonal fellesløsning vil kreve ekstra utstyrsanskaffelser for å oppdimensjonere magasinkapasiteten både i Riksarkivet og Nasjonalbiblioteket.

Nasjonale fellesløsninger vil være standardgivende for lokale og kommersielle aktører. De nasjonale aktørene må i fellesskap og i tett dialog med sektorene definere behov og utvikle standarder og tjenestetilbud/fellesmagasin innenfor digital langtidsbevaring. Løsningene må ses i sammenheng med materiale og behov i universitets- og høyskolesektoren, og bør også kunne tilbys tilstøtende miljøer og andre private samlingsforvaltere. På museumsfeltet må det utarbeides en samlet plan for langtidslagring. I dette arbeidet vil ABM-utvikling spille en sentral

rolle i samarbeid med museene. Den fysiske lagring av de digitale museumsressursene forutsettes ivare tatt av Nasjonalbiblioteket og Arkivverket.

1.3.2.2.1 Oppsummering av tiltak for langtidslagring

- Departementet legger til grunn at Nasjonalbiblioteket og Arkivverket skal samarbeide om etablering av en løsning for langtidslagring for digital kulturarv.
- Et system for langtidslagring av digital kulturarv skal også omfatte museumssektoren. Det utarbeides en plan for dette arbeidet.
- Nasjonalbiblioteket forutsettes å arbeide videre med avtaler om lagring av digitale ressurser fra forlag, aviser med mer.

1.3.3 Kriterier og prioriteringer i digitaliseringsarbeid

Den samlede mengden av arkiv-, bibliotek- og museumsmateriale som finnes bevart i norske institusjoner, er så omfattende at det ikke er tjenlig å inkludere alt i den digitale allmenningen. Realisering av kultur- og kunnskapsallmenningen støter derfor på det man kan kalle en mengdeutfordring.

1.3.3.1 UTFORDRINGER VED KRITERIER OG PRIORITERINGER

I sin digitaliseringsstrategi legger Nasjonalbiblioteket opp til å digitalisere hele samlingen for bevaring og sikring. Arbeidet er en lang prosess med 15–20 års varighet, og prioriteringer foretas underveis.

Arkivverket har en større mengdeutfordring å håndtere. Ikke alt arkivmateriale har like stort potensial for bruk eller digitalisering. Digitalisering av alt arkivmateriale vil trolig kreve flere tusen årsverk. Arkivverket tilrår prioritering av kilder det er gode grunner til å digitalisere. Allikevel bør alt materiale være beskrevet i digitale kataloger.

Museene har først og fremst store mengder gjenstandsmateriale. Museene vil de nærmeste årene måtte bruke mye tid på å gjennomføre tilretteleggingsarbeid med særlig vekt på å få etablert god kvalitet på katalogdata før det kan bli aktuelt med digitalisering av større gjenstandsmengder.

Det er også store utfordringer knyttet til digitalisering av fotografi og film. Fotografi finnes i stort omfang både i arkiv, bibliotek og museer.

Det er dessuten stort etterslep i katalogisering og registrering av fotografi.

Når det gjelder filmmateriale er utfordringene knyttet til at det finnes mange ulike fysiske og digitale formater, og spesielt videoformater.

En samordnet digital tilgang til film- og fotosamlingene er en utfordring for en statlig digitaliserings-

strategi fordi det er et betydelig antall selvstendige institusjoner som forvalter verdifullt materiale av betydning i en nasjonal kontekst.

Universitetsmuseene har benyttet ulike løsninger til katalogisering og organisering av det digitale materialet. Det er viktig at arbeidet som gjøres i utdanningssektoren i størst mulig grad er samordnet med arbeidet som gjøres innenfor Kultur- og kirkedepartementets ansvarsområde.

1.3.3.2 VURDERINGER OG TILTAK KNYTTET TIL KRITERIER OG PRIORITERINGER

Med utgangspunkt St.meld. nr. 17 (2006–2007) Eit informasjonssamfunn for alle bør prinsippene for utvalg og prioritering bygge på en overordnet målsetting om best mulig tilgjengelighet til mest mulig for flest mulig. Samtidig innser departementet at samlingene i norske abm-institusjoner er av et slikt omfang og karakter at det ikke vil være mulig eller hensiktsmessig å digitalisere alt.

Mengdeutfordringen, dvs. utfordringer knyttet til omfanget og mangfoldet i samlingene i arkiv, bibliotek og museer, er betydelig. Nasjonalbibliotekets digitaliseringsstrategi omfatter hele samlingen, men rekkefølgen vil bestemmes av en avveining mellom effektivitet, etterspørsel og faglige vurderinger. Arkivverkets strategi innebærer å velge ut og prioritere hva som skal digitaliseres, basert på et faglig skjønn av hvilke deler av materialet som det er viktigst å få digitalisert først, hvilke deler som kan vente og hva som det lite aktuelt eller uaktuelt å digitalisere. Departementet støtter de ulike faglige tilnærmingene og strategiene som Nasjonalbiblioteket og Arkivverket har valgt.

Begge strategiene vil ta mange år å gjennomføre. Nasjonalbiblioteket regner med at det vil ta rundt 20 år å digitalisere alt i samlingene. Arkivverket mener at det vil ta like lang tid å digitalisere 10 prosent av sine samlinger. Etter hvert som materiale blir avlevert digitalt, vil behovet for å digitalisere fysisk materiale avta. Også teknologiske fremskritt og bedre utstyr kan føre til at digitaliseringen kan gjennomføres på kortere tid. Museene har kommet for kort i arbeidet med digitalisering av sine samlinger til at det er mulig å beregne hvor lang tid arbeidet vil ta. ABM-utvikling har en viktig oppgave med å samordne museenes innsats på dette området. Det må legges til rette for en målrettet satsning på digitalisering også i museene, herunder selvsagt også museer som dokumenterer minoritetskulturer. Det er også viktig at det arbeides med digitalisering av privatarkiver.

Når ikke alt kan digitaliseres, vil det være viktig at det etableres gjennomtenkte kriterier for de prioriteringene som må gjøres. Materialets innhold bør

være ett av flere kriterier for hva som skal digitaliseres. Som ledd i demokratiseringen av kulturarven er det viktig at utvalgskriteriene gjøres kjent.

Et viktig område som bør prioriteres, er å sørge for gode digitale kataloger for alt materiale, slik at brukerne får oversikt over det som finnes i fysisk form. Det bør også utvikles gode oversikter over utviklingen av digitalt innhold i norske ABM-institusjoner, og det bør også opplyses om hvilke samlinger som planlegges digitalisert. Brukerne bør dessuten også ha et tilbud om å få digitalisert materiale på forespørsel.

Noe materiale er så spesielt og så ressurskrevende at det må vurderes spesielle strategier på tvers av sektorene og institusjonene. Bevaring av fotoarven er et område som det er særlig viktig å behandle i et tverrsektorielt perspektiv.

Digitalisering av film er kompetanse- og ressurskrevende, noe som taler for en sterk grad av spesialisering. Film og video bør prioriteres i digitaliseringsammenheng, dels av bevaringshensyn, og dels fordi det etter hvert kan bli en utfordring å fremskaffe avspillingsutstyr. Mangelen på digitale kataloger på filmområdet taler for større innsats og effektivitet i katalogiseringsarbeidet.

I forbindelse med omleggingen av den nasjonale filmpolitikken ble den nasjonale filmarkivfunksjonen lagt til Nasjonalbiblioteket. Institusjonens rolle og ressurser på området er styrket. Siktemålet er at den norske filmarven blir bevart og formidlet på en faglig god måte i de medier som det er hensiktsmessig å benytte. Departementet understreker at Nasjonalbiblioteket vil ha ansvar for å legge til rette for formidling, og at materialet i størst mulig grad stilles til disposisjon for brukerne.

Film og video som inngår som del av et arkiv etter arkivlovens definisjon, må betraktes som en integrert del av arkivet. Et eksemplar av dette audiovisuelle materialet vil derfor måtte være å finne i vedkommende arkivdepot. I den grad det av konserveringsmessige hensyn er nødvendig å konvertere slike dokumenter til andre format eller informasjonsbærere, forutsettes det at Arkivverket samarbeider med Nasjonalbiblioteket. Det antas at en økende del av arkivmaterialet som skapes digitalt i årene fremover vil være i form av film.

Departementet legger til grunn at digitalisering av NRKs radio- og fjernsynsprogrammer er en del av NRKs allmennkringkastingsoppdrag, slik det er beskrevet i St.meld. nr. 30 (2006–2007) Kringkasting i en digital fremtid. NRK anslår at det vil ta 15–20 år å digitalisere arkivet. Lisensavgiften har over flere år økt med den begrunnelse av deler av midlene skal benyttes til digitaliseringsarbeidet.

1.3.3.2.1 Oppsummering av tiltak for kriterier og prioriteringer

- Strategier og faglige prioriteringer for digitalisering skal utarbeides av de respektive institusjonene og aktørene, og det må legges til rette for en økt digitalisering i neste tiårsperiode.
- Det forutsettes i nødvendig utstrekning samarbeid om digitaliseringsarbeidet i de ulike sektorene.
- Det legges særskilt til rette for tverrsektorielt samarbeid om digitalisering og formidling av fotografi.
- Digitalisering av film er svært kompetanse- og ressurskrevende. Ansvar for dette arbeidet er nå samlet i Nasjonalbiblioteket etter omleggingen av den nasjonale filmpolitikken. Innsatsen er styrket i inneværende års budsjett.
- Digitalisering av NRKs kringkastingsarkiv gis prioritet.
- Nasjonalbibliotekets samarbeidsavtale med forlag og aviser om bevaring av digitale databaser bør utvikles videre.
- Det må også arbeides med digitalisering av privatarkiv.

1.3.4 Tilgjengeliggjøring

Både åndsverkloven, pliktavleveringsloven og personopplysningsloven er med på å sette rammene for hva som kan tilgjengeliggjøres digitalt. Flere bestemmelser om taushetsplikt, med forvaltningslovens bestemmelser som de sentrale, vil også sette rammer for hva som er tillatt å tilgjengeliggjøre.

1.3.4.1 UTFORDRINGER VED TILGJENGELIGGJØRING

Tilgang til materiale som er opphavsrettslig vernet, forutsetter klarering med rettighetshaver eller en opphavsrettsorganisasjon som representerer en vesentlig del av opphavsmennene på det aktuelle feltet. Nasjonalbibliotekets pilotprosjekt Bokhylla.no kan på sikt danne modell for forenklet klarering gjennom avtalelisens etter åndsverkloven § 16a.

Pliktavleveringsloven setter også klare grenser for bruk av dette materialet i Nasjonalbiblioteket, universitetsbibliotekene og Sametingets bibliotek. I henhold til pliktavleveringsloven § 1 kan det kun gis tilgang til pliktavlevert dokument som kildemateriale for forskning og dokumentasjon. Det er ikke adgang til å avtale en videre bruk av dette materialet ved avtalelisens med hjemmel i åndsverkloven § 16a.

I arkivsektoren kan det i enkelte tilfeller være slik at de som har rettigheter til et materiale, ikke nødvendigvis omfattes av en rettighetsorganisasjons nedslagsfelt, slik at det kan være vanskelig å få til generelle vederlagsavtaler. Dette kan løses ved at det inn-

går avtaler når arkivmaterialet overlates til arkivinstitusjonen.

Norsk kulturråd skal i 2009 sette i gang en prøveordning med innkjøp av et utvalg e-bøker under hver av innkjøpsordningene.

1.3.4.2 VURDERINGER OG TILTAK KNYTTET TIL TILGJENGELIGGJØRING

Forholdet mellom samfunnets ønske om tilgang til vernet materiale og opphavsmennenes rettigheter er et kjernesporsmål når det gjelder digital tilgjengeliggjøring. Tilgjengeliggjøring av opphavsrettslig beskyttet materiale krever løsninger som sikrer opphavsmennene vederlag for bruk av materialet. Det er et viktig siktemål å kunne gi brukerne tilgang til mest mulig, men innenfor tilgjengelige økonomiske og juridiske rammer. Digital tilgjengeliggjøring vil derfor også være avhengig av prioriteringer i henhold til ambisjonsnivået og tilgjengelige økonomiske ressurser. Nasjonale lisenser i universitets- og høyskolesektoren og i biblioteksektoren (eventuelt også generelle, nasjonale lisenser) kan være aktuelle virkemidler som departementet vil arbeide videre med i nært samarbeid med berørte departement.

Pliktavleveringslovens bruksbegrensning i § 1 legger føringer for tilgjengeliggjøring av mye av det digitaliserte materialet i Nasjonalbibliotekets samlinger. Det er kulturpolitisk viktig at det pliktavleverte materialet er undergitt en restriktiv bruk, med respekt for opphavsrettslige prinsipper. Etter hvert som det meste av materialet ved Nasjonalbiblioteket er digitalt avlevert og digitaliseringsprosessen skrider frem, vil det være naturlig at man ser nærmere på hvilke muligheter dette gir for tilgjengeliggjøring og formidling. Det kan være grunn til å vurdere om det bør fastsettes en avtalelisenshjemmel som gir adgang til bruk ut over det som er hjemlet i dag. Dette vil departementet utrede nærmere i den forestående revisjonen av regelverket for pliktavlevering.

I samsvar med Personvernkommissjonens anbefaling vil det være nødvendig at Nasjonalbiblioteket utreder konsekvensene for personvernet i forbindelse med nedlasting av det norske internettdomenet, og vurderer de tiltakene Personvernkommissjonen foreslår.

For å lage velfungerende systemer for autentisering og differensiering av brukere vil det være nødvendig å bygge videre på de etablerte offentlige autorisasjons- og autentiseringsordningene (Public Key Infrastructure) som blir utviklet gjennom Min Side. Men det må også åpnes for at autentisering kan gjøres av andre identitetstilbydere. Utdanningssektoren vil fremdeles bruke Feide.

Departementet ser positivt på Norsk kulturråds prøveordning for innkjøp av elektroniske bøker.

1.3.4.2.1 Nordområdepiloten og Bokhylla.no

Erfaringene Nasjonalbiblioteket gjorde med allmenn tilgang til rundt 1 400 bøker og tidsskriftartikler knyttet til Nordområdene (Nordområde-piloten), viste at det digitalt tilgjengelige materialet ble brukt mer enn tilsvarende materiale som ikke er tilgjengelig digitalt.

I forbindelse med dette prosjektet har Kultur- og kirkedepartementet nedsatt en arbeidsgruppe som har som mandat å vurdere kriterier for kompensasjon av bruk av vernet digitalt materiale fra Nasjonalbiblioteket på nettet, med sikte på utvidet samarbeid mellom avtalepartene. Prosjektet har fått navnet Bokhylla.no. Planen er å digitalisere og gjøre tilgjengelig litteratur utgitt i Norge de siste tiårene av de tre siste hundreårene (1790-årene, 1890-årene og 1990-årene). Mye av dette materialet, særlig fra den siste og til en viss grad også nest siste tiårsbolken, er vernet etter åndsverkløven. Det må derfor forhandles frem en avtale for bruken av dette materialet.

Bokhylla.no skal etter planen omfatte ca. 50 000 bøker, hvorav de fleste vil ha opphavsrettslig vern.

Prosjektet vil kunne gi viktig og verdifull erfaring med denne type problemstillinger og vil, avhengig av utviklingen, kunne danne modell for ordninger med avtalelisenser. Departementet vil støtte dette prosjektet og følge det nøye. Prosjektet skal evalueres etter endt prosjektperiode (2009–2011).

1.3.4.2.2 Oppsummering av tiltak for tilgjengeliggjøring

- Nasjonalbiblioteket vil gjennomføre prøveprosjektet Bokhylla.no. Prosjektet kan danne modell for ordninger med avtalelisenser også for annen type opphavsrettslig vernet materiale.
- Departementet vil vurdere mulighetene for en avtalelisenshjemmel som adgang til bruk ut over det som er hjemlet i dag.
- Arbeidet med nasjonale lisenser vil bli videreført i samarbeid med berørte instanser. Dette kan gjelde nasjonale lisenser for universitets- og høyskolesektoren, for biblioteksektoren eller for alle via egen datamaskin.
- Nasjonalbiblioteket må utrede personvernkonsekvenser ved innsamling og tilgjengeliggjøring av elektronisk materiale og vurdere mulige tiltak.
- Det skal legges til rette for gode autorisasjons- og differensieringsordninger, blant annet ved å bygge videre på de ordningene som utvikles gjennom Min Side.

1.3.5 Nasjonale søketjenester

Det er en viktig oppgave å etablere en samlet oversikt over innhold og tjenester i norske bibliotek, arkiv, og museum. Dette realiseres gjennom sek-

torspesifikke søketjenester og gjennom et integrert fellessøk.

Flere av digitaliseringsprosjektene som er satt i gang, har et uttalt formidlingsperspektiv som drivkraft ved å gi brukerne best mulig digital tilgang til kulturarvmateriale, enten prosjektene er avgrenset til én av sektorene, eller det gjelder digital tilgang på tvers av sektorene.

På arkivfeltet er den mest omfattende tjenesten for søking i metadata Arkivverkets nettbaserte katalog for statlige arkiv, Felleskatalogen. Riksarkivet drifter også Samkatalogen for privatarkiv, som inneholder opplysninger om privatarkiv i ulike norske oppbevaringsinstitusjoner. Stiftelsen Asta utvikler i samarbeid med Riksarkivaren, Landslaget for lokal- og privatarkiv og ABM-utvikling en nasjonal felleskatalog for informasjon om arkiv fra statlig, kommunal og privat sektor. Gjennom Arkivportalen skal brukerne finne all nødvendig informasjon på ett nettsted. Tjenesten vil være på plass i løpet av 2009.

Totalt har museene kommet kortest når det gjelder å legge til rette for digital bruk av samlingene. En del museer publiserte gjenstandssamlinger elektronisk i 2008. Kunnskapsdepartementet har nedsatt et utvalg (NDU-utvalget) som utreder hvordan man best kan etablere et nasjonalt digitalt universitetsmuseum (NDU).

1.3.5.1 UTFORDRINGER VED NASJONALE SØKETJENESTER

Det er viktig med nasjonale standarder for digitalisering på ABM-feltet med sikte på å sikre det digitale innholdet et langt liv, og sikre at det digitale innholdet fra flere institusjoner og sektorer kan ses i sammenheng. Dette dreier seg både om å digitalisere i høy nok kvalitet for bevarings- og formidlingsformål, om å etablere tilstrekkelige metadata for beskrivelse, bevaring og rettigheter, og dessuten om å bruke formater på digitalt innhold og metadata som er kompatible og som kan forventes å ha en viss levetid. Behovet for standarder gjelder både på et grunnleggende nivå og på mer sektorspesifikke nivåer.

Et viktig aspekt i standardiseringssammenheng er at krav og spesifikasjoner i økende omfang må ta hensyn til internasjonalt samarbeid på de ulike områdene. Bibliotekfeltet har lengst erfaring med å arbeide etter internasjonale standarder, men det er innarbeidet tradisjon også på arkivfeltet.

1.3.5.2 VURDERINGER OG TILTAK KNYTTET TIL NASJONALE SØKETJENESTER

Både i Norge og i andre land foregår det en utstrakt prosjektvirksomhet med digitalisering og formidling av kulturarvmateriale. Aktiviteten er preget av sterk vilje til å prøve ut den digitale teknologien til beste for innbyggerne. Samtidig forteller de

mange prosjektene om store behov for å utvikle erfaringsgrunnlag og foreta kontinuerlige vurderinger av det som gjøres, og ikke minst om et omfattende behov for å foreta analyser av erfaringer i andre land og av den teknologiske utviklingen på feltet.

Det er et bredt kontaktnett mellom samlingsbevarende institusjoner og tilsvarende søsterinstitusjoner i utlandet. Dette er viktige nettverk å videreutvikle med tanke på utveksling av erfaring og etablering av internasjonale standarder. De respektive institusjoner følger opp sine nettverk.

1.3.5.2.1 Fellessøk

De nasjonale fellesløsningene for data fra arkiv, bibliotek og museum vil utgjøre grunnlaget for et fellessøk.

Tilgang til kulturarv må tilrettelegges på flere måter. Utgangspunktet er de ulike institusjonenes tilrettelegging for søk i egne samlinger. På grunnlag av disse tjenestene vil det etableres en felles søketjeneste (ABM-søk) som genererer treff på tvers av institusjonsgrensene og som peker direkte mot innhold fra ulike baser og kilder.

Strategien for etablering av et integrert fellessøk bør ikke låse seg til eksisterende, generelle søketjenester som Dogpile, Google og Metacrawler.

De generelle søketjenestene er godt hjelpemiddel til å finne frem til et samlet verdensvevsted for kulturarvressursene hvor brukeren kan tilpasse sine innholdssøk etter ønske.

Nasjonalbibliotekets og ABM-utviklings deltakelse i Europeana bidrar til at et felles abm-perspektiv utvikles, både når det gjelder bruk av felles standarder og systematisk oppbygging av digitaliserings-erfaring.

Departementet ser et klart behov for en mer systematisk evalueringspraksis i tilknytning til pågående digitaliseringsprosjekt. Departementet vil derfor følge opp at ansvarsinstitusjonene både evaluerer egne erfaringer og følger med på erfaringer fra andre land.

1.3.5.2.2 Oppsummering av tiltak for nasjonale søketjenester

- Det vil bli lagt vekt på å utvikle både sektorspesifikke søketjenester og fellessøk på tvers av institusjonsgrensene og samlinger.
- Samlingseiere skal sørge for at eget materiale kan nås og indekseres av søkemotorene.

1.3.6 Formidling

Visjonen om den digitale allmenningen skaper også forventning om og behov for at kultur- og kunnskapskildene i arkiv, bibliotek og museer skal for-

midles. Det er et mål å formidle slik at det er tilpasset de forskjellige brukergruppens forutsetninger og behov. Det er også viktig å legge særlig vekt på utvikling av gode digitale tilbud for bruk i utdanningssektoren.

1.3.6.1 UTFORDRINGER

Digital formidling er krevende og forutsetter nært samarbeid mellom ulike faggrupper med både teknisk kompetanse og fagkompetanse. God kunnskap om målgruppene er viktig for å utvikle gode formidlingstilbud, også for brukere med særskilte behov. Å ta i bruk og å se mulighetene med ny teknologi er en utfordring for institusjonene.

Digitale tjenester utfordrer institusjonsgrensene og sektorer i den forstand at de kan nås av alle uten at man trenger å oppsøke det fysiske arkivet, biblioteket eller museet.

1.3.6.2 VURDERINGER OG TILTAK KNYTTET TIL FORMIDLING

Det er viktig å legge til rette for innovative formidlingstjenester i ABM-sektoren og utprøving av ny teknologi, samtidig som det bør legges til grunn at digital formidling i første rekke er en oppgave for de enkelte institusjonene. Formidling, også digital formidling, bør ikke sees på som noe løsrevet fra institusjonenes oppdrag, men være en integrert del av deres aktivitet. Som et grunnprinsipp bør kostnadene i første rekke dekkes innenfor institusjonenes egne økonomiske rammer.

Noen tjenester vil kunne ha karakter av samarbeid mellom flere institusjoner. Det vil derfor være behov for å utvikle modeller for organisering og finansiering av slike formidlingstjenester, jf. også omtale i bibliotekmeldingen.

Formidlingskompetanse er tverrfaglig med grunnlag i pedagogikk og didaktikk. God formidling må forankres i fagfeltene, og den må utvikles i nær kontakt med teori og praksis for kunnskaps- og emneorganisering som utvikles på IKT-feltet.

Departementet mener at innkjøpsordningen for musikk skal utvides til også å omfatte innkjøp og distribusjon av digitalisert musikk. Det er viktig at aktuelle aktører trekkes med i arbeidet med utformingen av ny ordning. Digital formidling av musikk i bibliotekene er nærmere drøftet i bibliotekmeldingen.

Regjeringen forutsetter at løsninger for tilgang til og formidling av kultur- og kunnskapsressursene i arkiv, bibliotek og museer skjer i samsvar med diskriminerings- og tilgjengelighetslovens krav om at nye IKT-løsninger skal være universelt utformet fra og med 1. juli 2011.

1.3.6.2.1 Oppsummering av tiltak for formidling

- Det skal legges til rette for utprøving av nye og innovative digitale tjenester på ABM-feltet.
- Den digitale formidlingskompetansen på abm-feltet skal styrkes.
- Digitalt fortalt videreføres etter 2009.
- Det arbeides med å utvikle innkjøpsordningen for musikk med sikte på å gjøre den medieuavhengig.

1.3.7 Organisering, samarbeid og ansvarsforhold

Målet om å gjøre mest mulig av kultur- og kunnskapskildene i arkiv, bibliotek og museer tilgjengelige for flest mulig i integrerte søk med brukertilpassede formidlingsløsninger, krever samarbeid mellom institusjonene i sektorene, mellom sektorene og på tvers av feltet. Realiseringen av den digitale allmenningen vil gå over mange år.

1.3.7.1 VURDERINGER OG TILTAK

Arkivverket og Nasjonalbiblioteket danner sammen med ABM-utvikling og museene fundamentet i en nasjonal digitaliseringssatsing på Kultur- og kirkedepartementets område. Det forutsettes et utstrakt samarbeid som også må omfatte universitetsbibliotekene og universitetsmuseene.

Satsingen vil ta utgangspunkt i det ansvaret de eksisterende samlingsbevarende institusjonene har for å digitalisere, forvalte og formidle materialet i egne samlinger. Samtidig må det erkjennes at det på enkelte områder er behov for samordning og samarbeid for å komme frem til det ønskelige resultatet.

Det operative ansvaret for digitaliseringsarbeid skal være forankret i et entydig sektoransvar. Nasjonalbiblioteket er hovedaktør i digitaliseringsarbeid på bibliotekfeltet. I tillegg til de oppgavene som følger av pliktavleveringsloven, har Nasjonalbiblioteket eneansvar for nasjonale bibliografiske standarder, standarder for kvalitet, formater og identifisering for digitalt materiale, samt for en digital løsning for søk på tvers av alle bibliotek. Arkivverket skal være hovedaktør i digitaliseringsarbeid på arkivfeltet.

For å etablere et godt grunnlag for nødvendig samordning av digitaliseringsarbeidet, vil departementet etablere et råd bestående av sentrale aktører på ABM-feltet. Rådet skal løpende vurdere de overordnede strategier for digitalisering med sikte på å fremme forslag for bidrar til en helhetlig digital samlingsforvaltning.

Rådet skal gi sine innspill til Kultur- og kirkedepartementet, og det må samordne arbeidet med Standardiseringsrådet nedsatt av Fornyings- og administrasjonsdepartementet. Departementet vil utarbeide mandat for rådet.

Oppsummering av tiltak for organisering

- Nasjonalbiblioteket er hovedaktør i digitaliseringsarbeid på bibliotekfeltet. I tillegg til de oppgavene som følger av pliktavleveringsloven, skal Nasjonalbiblioteket også ha eneansvar for nasjonale bibliografiske standarder og digitale løsningsfor å søke på tvers av alle bibliotek.
- Arkivverket skal være hovedaktør i digitaliseringsarbeid på arkivfeltet. I tillegg til oppgaver og myndighet som er tillagt Arkivverket og Riksarkivaren etter arkivlova, skal Arkivverket ha ansvaret for nasjonale katalogstandarder og digitale løsninger for søking i arkiv på tvers av alle typer arkivinstitusjoner.
- ABM-utvikling skal ha koordinerende og tilretteleggende oppgaver for museene og privatarkiv utenfor Arkivverket, men ingen direkte operative oppgaver i digitaliseringssammenheng.
- Departementet vil opprette et råd for digitalisering, bestående av sentrale aktører og med et særskilt mandat. Gruppen skal gi sine innspill til Kultur- og kirkedepartementet og samordne arbeidet med Standardiseringsrådet nedsatt av Fornyings- og administrasjonsdepartementet.

1.3.8 Oppsummering av tiltak og strategier

For å nå målene i digitaliseringsstrategien vil Regjeringen gjennomføre følgende tiltak:

TILTAK FOR LANGTIDSLAGRING

- Departementet legger til grunn at Nasjonalbiblioteket og Arkivverket skal samarbeide om etablering av en løsning for langtidslagring av digital kulturarv.
- Et system for langtidslagring av digital kulturarv skal også omfatte museumssektoren. Det utarbeides en plan for dette arbeidet.
- Nasjonalbiblioteket forutsettes å arbeide videre med avtaler om lagring av digitale ressurser fra forlag, aviser med mer.

TILTAK FOR KRITERIER OG PRIORITERINGER

- Strategier og faglige prioriteringer for digitalisering skal utarbeides av de respektive institusjonene og aktørene, og det må legges til rette for en økt digitalisering i neste tiårsperiode.
- Det forutsettes i nødvendig utstrekning samarbeid om digitaliseringsarbeidet i de ulike sektorene.
- Det legges særskilt til rette for tverrsektorielt samarbeid om digitalisering og formidling av fotografi.
- Digitalisering av film er svært kompetanse- og ressurskrevende. Ansvaret for dette arbeidet er nå samlet i Nasjonalbiblioteket etter omleggingen

av den nasjonale filmpolitikken. Innsatsen er styrket i inneværende års budsjett.

- Digitalisering av NRKs kringkastingsarkiv gis prioritet.
- Nasjonalbibliotekets samarbeidsavtale med forlag og aviser om bevaring av digitale databaser bør utvikles videre.
- Det må også arbeides med digitalisering av privatarkiv.

TILTAK FOR TILGJENGELIGGJØRING

- Nasjonalbiblioteket vil gjennomføre prøveprosjektet Bokhylla.no. Prosjektet kan danne modell for ordninger med avtalelisenser også for annen type opphavsrettslig vernet materiale.
- Departementet vil vurdere mulighetene for en avtalelisenshjemmel som gir adgang til bruk ut over det som er hjemlet i dag.
- Arbeidet med nasjonale lisenser vil bli videreført i samarbeid med berørte instanser. Dette kan gjelde nasjonale lisenser for universitets- og høyskolesektoren, for biblioteksektoren eller for alle via egen datamaskin.
- Nasjonalbiblioteket må utrede personvernkonsekvenser ved innsamling og tilgjengeliggjøring av elektronisk materiale og vurdere mulige tiltak.
- Det skal legges til rette for gode autorisasjons- og differensieringsordninger, blant annet ved å bygge videre på de ordningene som utvikles gjennom Min Side.

TILTAK FOR NASJONALE SØKETJENESTER

- Det vil bli lagt vekt på å utvikle både sektorspesifikke søketjenester og fellessøk på tvers av institusjonsgrenser og samlinger.
- Samlingseiere skal sørge for at eget materiale kan nås og indekseres av de generelle søketjenestene.

TILTAK FOR FORMIDLING

- Det skal legges til rette for utprøving av nye og innovative digitale tjenester på ABM-feltet.
- Den digitale formidlingskompetansen på ABM-feltet skal styrkes.
- Digitalt fortalt videreføres etter 2009.
- Det arbeides med å utvikle innkjøpsordningen for musikk med sikte på å gjøre den medieuavhengig.

TILTAK FOR ORGANISERING

- Nasjonalbiblioteket er hovedaktøren i digitaliseringsarbeid på bibliotekfeltet. I tillegg til de oppgavene som følger av pliktavleveringsloven, skal Nasjonalbiblioteket også ha eneansvar for nasjonale bibliografiske standarder og digitale løsninger for å søke på tvers av alle bibliotek.

- Arkivverket skal være hovedaktør i digitaliseringsarbeid på arkivfeltet. I tillegg til oppgaver og myndighet som er tillagt Arkivverket og Riksarkivaren etter arkivloven, skal Arkivverket ha ansvaret for nasjonale katalogstandarder og digitale løsninger for søking i arkiv på tvers av alle typer arkivinstitusjoner.
- ABM-utvikling skal ha koordinerende og tilretteleggende oppgaver for museene og privatarkiv utenfor Arkivverket, men ingen direkte operative oppgaver i digitaliseringsammenheng.
- Departementet vil opprette et råd for digitalisering bestående av sentrale aktører og med et særskilt mandat. Gruppen skal gi innspill til Kultur- og kirke departementet og samordne arbeidet med Standardiseringsrådet nedsatt av Fornyings- og administrasjonsdepartementet.

1.4 Juridiske rammer

Visjonen om å inkludere kultur- og kunnskapskildene i den digitale allmenningen må ivareta en rekke juridiske hensyn. Pliktavleveringsloven og arkivloven regulerer vesentlige aspekter ved tilvekst av materiale i depotinstitusjonene. Digitalisering og tilgang til digitalisert og digitalt født materiale reguleres av åndsverkloven, offentlighetsloven, forvaltningsloven og personopplysningsloven. Særskilt lov om folkebibliotek og statistikkloven inngår også i regelverket. Et vesentlig moment i Regjeringens digitaliseringsstrategi er å balansere ønsket om digital tilgang til innholdet mot rettighetene til dem som produserer innholdet, samt taushetsplikt og personvern hensyn.

1.4.1 Vurderinger og tiltak

Det meste av det juridiske rammeverket er i tråd med dagens kulturpolitiske siktemål på området og vil ligge fast. De juridiske forutsetninger som ligger til grunn for digitaliseringsprosessene og tilgjengeliggjøringen av digitalisert materiale vil altså i stor grad forbli uendret.

Departementet planlegger en gjennomgang og evaluering av pliktavleveringsloven med forskrift. Utgangspunktet for denne gjennomgangen er at pliktavleveringsloven har vært virksom i snart 20 år uten noen evaluering, og det i en tid med rivende teknologisk utvikling. Det har kommet signaler fra fagfeltet om behov for en del tekniske justeringer og det er behov for å undersøke om regelverket virker etter hensikten. Brukshjemmelen for det pliktavleverte materialet er i dagens regelverk svært vagt formulert, noe som gir rom for forskjellig tolkning og anvendelse. I sammenheng med digital avlevering og digitaliseringsprosessene kan det være hensiktsmessig med en nærmere vurdering av avtaleinngåelse om særlig bruk med rettighetshaver. Det er også behov

for å vurdere en endring som innebærer at Nasjonalbiblioteket skal kunne be om avlevering av digital fil som ligger til grunn for en utgivelse, parallelt med eksemplarene i utgivelsesformatet. Videre vil man i regelverksgjennomgangen se nærmere på pliktavlevering av dataspill. Departementet tar sikte på en endring som vil innebære avleveringsplikt for data-spill.

Åndsverkloven er i dag under revisjon, i første rekke for å gjøre den lettere tilgjengelig. Også endringer som følger av utviklingen både i Norge og innenfor EØS, vil bli vurdert. Grønnboken og oppfølgingen av den vil bli vurdert i forbindelse med revisjonen av åndsverkloven.

2. KOMITEENS MERKNADER

2.1 Generelt

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Gunn Karin Gjøl, Britt Hildeng, Espen Johnsen og Tove Karoline Knutsen, fra Fremskrittspartiet, Ulf Erik Knudsen og Karin S. Woldseth, fra Høyre, Olemic Thommessen, fra Sosialistisk Venstreparti, May Hansen, fra Kristelig Folkeparti, lederen May-Helen Molvær Grimstad, fra Senterpartiet, Trond Lode, og fra Venstre, Trine Skei Grande, viser til at samlingene i landets arkiv, bibliotek og museum representerer en vesentlig del av vår kulturarv og utgjør en ressurs for forskning, undervisning og for kultur- og samfunnsutvikling. Komiteen legger til grunn at fellesskapet har et ansvar for å sikre kildene for kommende generasjoner og gi befolkningen demokratisk tilgang til dem.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at satsingen på digitalisering innen kulturområdet inngår i så vel arbeidet med å innfri Regjeringens kulturløft som i Regjeringens IKT-strategi – for et informasjonssamfunn for alle – der målsettingen er å etablere og videreutvikle en digital allmenning.

Komiteen har merket seg at meldingen legger vekt på at viktige kulturpolitiske prinsipper ivaretas og videreutvikles i den digitale tid.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Venstre merker seg at de språkpolitiske hensynene som Stortinget har sluttet seg til gjennom behandlingen av St.meld. nr. 35 (2008–2009) ikke er eksplisitt fulgt opp i denne meldingen. Disse medlemmer legger til grunn at nynorsk

hører med der norsk språk blir tematisert eller brukt, og at dette også gjelder i det videre arbeidet med å utvikle en digital allmenning.

Disse medlemmer ber departementet i samarbeid med relevante nynorskinstitusjoner kartlegge samlinger og materiale som det er særlig viktig å sikre i den digitale allmenningen.

2.2 Langtidslagring

Komiteen viser til at arbeidet med digitalisering skjer på flere områder, på ulike sektorer, regionalt og lokalt. Komiteen vil understreke behovet for etablering og samordning av en rekke virkemidler og støtter at det iverksettes tiltak innrettet på fellesløsninger for sektorenes og institusjonenes arbeid for digital bevaring, tilgjengeliggjøring og formidling av deres samlinger.

Komiteen legger til grunn at nasjonale fellesløsninger også vil være standardgivende for lokale og kommersielle aktører, og at de nasjonale aktørene i dialog med sektorene definerer behov og utvikling av en felles inngang til digitale tjenester fra ABM-institusjoner uavhengig av institusjonelle og geografiske grenser.

Når det gjelder langtidslagring av det digitale kulturarvmaterialet viser komiteen til at det er behov for å etablere et system for langtidsbevaring med gjensidige sikringskopier på geografisk atskilte steder. Komiteen slutter seg til departementets syn om at Nasjonalbiblioteket og Arkivverket skal samarbeide om etablering av en løsning for langtidslagring for digital kulturarv. Komiteen deler også departementets syn om at dette også skal omfatte museumssektoren.

Komiteen viser til at institusjonenes arbeid med digitalisering er av ulik karakter både mht. nivå, kompetanse, tidligere arbeid og fremtidige utfordringer. Komiteen har i så måte merket seg at museene har kommet kort i arbeidet med digitalisering, og vil understreke at ABM-utvikling har en viktig oppgave med å samordne museenes innsats på dette området. Komiteen er kjent med at det er varslet en egen museums melding og legger til grunn at det der vil bli gitt en nærmere orientering om museenes digitaliseringsarbeid.

Komiteen vil videre understreke behovet for at det arbeides videre med digitaliseringen av private arkiver.

Komiteen legger i likhet med departementet til grunn at digitalisering av NRKs radio- og fjernsynsprogrammer er en del av NRKs allmennkringkastingsoppdrag. Komiteen har merket seg at NRK anslår at det vil ta 15–20 år å digitalisere arkivet.

Komiteen konstaterer at overgangen til elektroniske aktivitets- og kulturformer foregår på ulike måter i ulike områder av samfunnslivet. I film og

fjernsyn er behovet for sikring, digitalisering og arkivering tydelig. Komiteen er positiv til at meldingen viser til betydningen av elektronisk aktivitet også på andre samfunnsområder, der den institusjonelle basisen er svakere, f.eks. innen kunst, i ungdomsmiljøer, i bomiljøer og ulike organisasjoner. Komiteen vil peke på at også kunnskap om slik aktivitet bør ivaretas og dokumenteres for fremtiden.

Komiteen vil peke på betydningen av å stimulere institusjoner og organisasjoner med viktig digitaliserbart materiale til å engasjere seg i sikring av dette.

Komiteen viser til at materialet fra tidlige faser i elektroniske dokumenters historie har en begrenset levetid, men fortsatt kan digitaliseres. Selv om det dreier seg om en relativt liten mengde, er dette en viktig del av norsk kulturarv som nå raskt kan gå tapt hvis ikke noe gjøres.

2.3 Tilgjengeliggjøring

Komiteen viser til at arkiv-, bibliotek- og museumssektorene forvalter store mengder med fysisk materiale og at det er en overordnet målsetting om best mulig tilgjengelighet av mest mulig til flest mulig.

Komiteen viser til at både åndsverksloven, pliktavleveringsloven og personopplysningsloven er med på å sette rammer for digital tilgjengeliggjøring. Det samme er tilfellet for forvaltningslovens bestemmelser om taushetsplikt.

Komiteen viser til at forholdet mellom samfunnets ønske om tilgang til vernet materiale og opphavsmennes rettigheter er et kjernes spørsmål, når det gjelder digital tilgjengeliggjøring.

Komiteens medlem fra Venstre merker seg redegjørelsen i meldingen knyttet til de juridiske rammene for digitaliseringen, og at åndsverkloven p.t. er under revisjon. Dette medlem viser i denne forbindelse til følgende merknader fra Budsjett-innst. S. nr. 2 (2008–2009):

"Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre merker seg omtalen i proposisjonen vedrørende det igangsatte arbeidet med en revisjon av åndsverkloven. Ifølge departementet skal åndsverkloven gjennomgås og gjøres enklere tilgjengelig for alle brukere av loven. Både språkbruk og oppbyggingen av loven skal vurderes på nytt. Det skal også vurderes enkelte endringer av regelverket på bakgrunn av utviklingen siden 2005 – den siste større lovrevisjonen da opphavsrettsdirektivet ble gjennomført. Disse medlemmer er av den klare oppfatning at en revisjon av åndsverkloven er nødvendig, men vil understreke at det er av avgjørende betydning at man utreder ulike problemstillinger knyttet til dette arbeidet på en tilfredsstillende måte.

Komiteens medlem fra Venstre imøteser lovens fremleggelse i 2009, og legger til grunn at det vil igangsettes en egen NOU som grunnlag for fremleggelsen, for å sikre en tilfredsstillende og helhetlig utredning av de ulike problemstillingene knyttet til loven.

Komiteen vil særlig påpeke at dagens åndsverklov ikke er utformet i en tid da digitalt baserte kunstneriske uttrykk var vanlig. Loven tar således ikke naturlig høyde for de utfordringer disse avstedkommer. Komiteen viser til at enkelte områder knyttet til produksjon, lagring og sletting ikke er godt nok dekket av loven. Komiteen mener det er viktig at disse spørsmålene tas med i det videre arbeidet med en revisjon av åndsverkloven."

Dette medlem konstaterer at det ikke er igangsatt en egen NOU om åndsverkloven, og fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å igangsette en offentlig utredning knyttet til revisjonen av åndsverkloven."

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Venstre, viser til at departementet i brev til Stortinget av 10. november 2008 (vedlegg) har orientert Stortinget om at arbeidet med revisjon av åndsverkloven er i gang, og at prosessen og arbeidet frem mot ny lov vil være åpen og inkluderende. Flertallet viser til at det i brevet blant annet står:

"Åndsverkloven er en viktig lov, og den har stor betydning for mange i deres hverdag – enten man er rettighetshaver eller bruker. Det er viktig med en god prosess frem mot det endelige lovforslaget. Før forslaget legges frem i 2009 skal alle relevante parter få komme med sine synspunkter."

Komiteen viser til at utformingen av en praktisk politikk i skjæringspunktet mellom ulike interesser, må stå sentralt i det videre digitaliseringsarbeidet.

Komiteen ser positivt på Nasjonalbibliotekets samarbeid med norske opphavsrettsorganisasjoner for å gjøre norske verk digitalt tilgjengelig over Internett. Nasjonalbibliotekets pilotprosjekt Bokhylla.no kan på sikt danne modell for forenklet klarering gjennom avtalelisens etter åndsverkloven § 16a. Dette prosjektet kan danne modell for ordninger med avtalelisenser også for annet opphavsrettslig vernet materiale.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Venstre, ser positivt på prosjektet Bokhylla.no som etter planen skal omfatte ca. 50 000 bøker, hvorav de fleste vil ha opphavsrettslig vern. Flertallet har i den forbindelse merket seg at det tas sikte på at det digitaliserte materialet som er vernet skal kunne leses på skjerm via

Internett, men at det ikke vil bli lagt til rette for nedlastning og utskrift av det vernede materialet. Flertallet viser imidlertid til at det materialet som er falt i det fri vil være nedlastbart og således også mulig å skrive ut.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Venstre er positiv til alt arbeid med å digitalisere vår kulturarv, men har merket seg at det ligger en rekke begrensninger i forhold til tilgjengeliggjøring i avtalen mellom Kopinor og Nasjonalbiblioteket. Blant annet skal materialet kun være tilgjengelig for internettbrukere med norske IP-adresser, og er ikke tilrettelagt for nedlasting eller utskrift. Etter disse medlemmers mening må intensjonen med digitaliseringen være å gjøre verkene mest mulig tilgjengelig for flest mulig – ikke å legge en rekke begrensninger på dem. Disse medlemmer mener blant annet at det bør legges til rette for at materialet kan leses både på en pc uten nettilgang og på annen leseplattform.

Disse medlemmer vil videre understreke at avgjørende suksesskriterier for prosjekter av denne art er at de oppleves som attraktive og teknologisk oppdaterte.

Komiteen har merket seg at det skal legges til rette for gode autorisasjons- og differensieringsordninger bl.a. ved å bygge videre på autorisasjons- og autentiseringsordninger som er blitt utviklet gjennom MinSide.

Komiteen har videre merket seg Norsk kulturråds prøveordning for innkjøp av elektroniske bøker og ser positivt på det.

Komiteen vil understreke at det er en viktig oppgave å etablere en samlet oversikt over innhold og tjenester i norske bibliotek, arkiv og museer. I den forbindelse vil komiteen understreke viktigheten av nasjonale standarder for digitalisering på ABM-feltet slik at det digitale innholdet fra flere institusjoner og sektorer kan ses i sammenheng. De nasjonale fellesløsningene for data fra arkiv, bibliotek og museum vil danne grunnlaget for et integrert søk som genererer treff på tvers av institusjonsgrensene og som peker direkte mot innhold fra ulike baser og kilder.

Komiteen vil understreke betydningen av at tjenesten skal være gratis.

2.4 Formidling

Komiteen viser til at det er et mål å formidle ABM-institusjonenes kultur- og kunnskapskilder slik at de er tilpasset de forskjellige brukergruppers forutsetninger og behov.

Komiteen anser at digital formidling er krevende og forutsetter nært samarbeid mellom ulike

faggrupper og fagkompetanse. Komiteen er enig med departementet om at den digitale formidlingskompetansen på ABM-feltet bør styrkes.

Komiteen mener at Digitalt fortalt er et godt eksempel på god formidling, og er enig i at det videreføres etter at kulturminneåret 2009 er over, og at det etter hvert integreres i kulturnett.no

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, støtter også at innkjøpsordningen for musikk utvides til også å omfatte innkjøp og distribusjon av digitalisert musikk.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil komme tilbake til de enkelte tiltak i de årlige budsjettbehandlinger.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre vil understreke at en helhetlig politikk for det digitale samfunnet særlig bør rettes inn mot målgruppene barn og unge, som jevnt over allerede er svært etablerte nettbbrukere. Disse medlemmer merker seg at dette aspektet ikke er særlig vektlagt i meldingen. Disse medlemmer legger til grunn at departementet vil følge dette opp på egnet måte.

2.5 Organisering

Komiteen viser til at Arkivverket og Nasjonalbiblioteket sammen med ABM-utvikling og museene danner fundamentet i en nasjonal digitaliseringsstrategi på Kultur- og kirke departementets område. Dette samarbeidet bør også omfatte universitetsbibliotekene og universitetsmuseene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, slutter seg til den skisserte arbeids- og oppgavedeling mellom Nasjonalbiblioteket og Arkivverket og til at ABM-utvikling skal ha koordinerende og tilretteleggende oppgaver for museene og privatarkiv utenfor Arkivverket.

Flertallet støtter det entydige operative sektoransvar som ligger til grunn for arbeidsdelingen. Flertallet har merket seg at Nasjonalbiblioteket er hovedaktør i digitaliseringsarbeidet på bibliotekfeltet. I tillegg til de oppgavene som følger av pliktavleveringsloven, skal Nasjonalbiblioteket også ha eneansvar for nasjonale bibliografiske standarder og digital løsning for å søke på tvers av alle bibliotek. Videre har flertallet merket seg at Arkivverket skal ha tilsvarende operativt ansvar på arkivsidene. Flertallet har også merket seg at ABM-utvikling skal ha koordinerende og tilretteleggende oppgaver for museer og privatarkiv utenfor Arkivverket, men

ingen direkte operative oppgaver i digitaliserings-sammenheng.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre Kristelig Folkeparti og Venstre merker seg at Nasjonalbiblioteket blir tillagt mange sentrale oppgaver og funksjoner i utviklingen av det digitale samfunnet. Disse medlemmer mener det er viktig og nødvendig å etablere mest mulig entydige digitale standarder, men dette forutsetter ikke at det praktiske arbeidet blir sentralisert til én institusjon i så stor grad som meldingen legger opp til.

Disse medlemmer vil understreke at det finnes flere samlinger enn de som er omtalte i meldingen. En digital allmenning blir ikke allemannseie uten at mange og ulike miljø blir involverte på egne premisser og får selvstendige oppgaver. Disse medlemmer mener derfor at ulike delprosjekt bør legges til ulike institusjoner, i nært samarbeid med Nasjonalbiblioteket.

Disse medlemmer vil særlig peke på at arkiver, biblioteker og museer forvalter store samlinger som kan være et godt grunnlag for samarbeid om digitale prosjekt mellom slike institusjoner. Disse medlemmer mener at det er viktig at museenes digitalisering og samlingsforvaltning blir sett i sammenheng. Disse medlemmer ser det som nødvendig at det blir etablert minstekrav til den digitale infrastrukturen ved slike institusjoner, særlig museene, og at dette følges opp med tilfredsstillende ressurser.

Disse medlemmer viser for øvrig til behandlingen av St.meld. nr. 24 (2008–2009) om bibliotek og omtalen av Nasjonalbibliotekets funksjoner der.

Komiteen støtter forslaget om at det opprettes et råd for digitalisering, og at dette skal gi sine innspill til Kultur- og kirke departementet og samordne arbeidet med Standardiseringsrådet nedsatt av Fornyings- og administrasjonsdepartementet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre mener at rådet må være så bredt sammensatt at det dekker de ulike miljøene som hver på sin måte er viktige i norsk teknologi- og kulturliv. Disse medlemmer legger til grunn at dette hensynet gjenspeiles i representasjonen i rådet.

3. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Venstre:

Stortinget ber Regjeringen om å igangsette en offentlig utredning knyttet til revisjonen av åndsverkløven.

4. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser til sine merknader og til meldingen og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

St.meld. nr. 24 (2008–2009) – Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv – vedlegges protokollen.

Oslo, i familie- og kulturkomiteen, den 9. juni 2009

May-Helen Molvær Grimstad

leder

Britt Hildeng

ordfører

Vedlegg**Brev fra Kultur- og kirkedepartementet v/statsråden til Stortinget, datert 10. november 2008****Spørsmål til skriftlig besvarelse – spørsmål nr. 180**

Jeg viser til brev fra Stortingets president av 29. oktober 2008, vedlagt spørsmål nr. 180 fra representanten Trine Skei Grande til skriftlig besvarelse:

"Hva er status for arbeidet med gjennomgang og revisjon av dagens åndsverklov, og vil statsråden igangsette en egen NOU i forbindelse med dette?"

I departementet er vi nå i gang med revisjonen av åndsverkloven sett i lys av revisjonen i 2005 og utviklingen de senere år. Det er dessuten en målset-

ting å gjøre loven enklere å forstå, samt å opprettholde balansen mellom de interesser loven skal ivareta. Det er ikke konkludert om det skal nedsettes et eget utvalg i forbindelse med dette arbeidet, uansett vil prosessen frem mot en ny lov være åpen og inkluderende.

Åndsverkloven er en viktig lov, og den har stor betydning for mange i deres hverdag – enten man er rettighetshaver eller bruker. Det er viktig med en god prosess frem mot det endelige lovforslaget. Før forslaget legges frem i 2009 skal alle relevante parter få komme med sine synspunkter.

